

Mariëtte Swagemakers werd in 1916 geboren in Tilburg. Zij studeerde onder andere aan de Academie voor Beeldende Kunsten in die plaats. In 1937 trad ze als zuster Oda in bij de benedictinessen van de Priorij Regina Pacis in Schoten bij Antwerpen.

Oda Swagemakers was een veelzijdige vrouw; ze maakte beelden in hout en steen, waaronder een bekroond Benedictusbeeld, vertaalde Latijnse hymnen voor het officie en was vele jaren lid van de Intermonasteriële Werkgroep voor Liturgie. Ze schreef verschillende kerkliederen waarvan sommige op eigen melodieën. Haar vrije gedichten publiceerde zij onder het pseudoniem Maria Dietse.¹ Zij overleed in 2006, kort voor haar negentigste verjaardag.

De dag gaat open

Zingend Geloven IV 33; Liedboek – Zingen en bidden in huis en kerk 217

Wim Kloppenburg

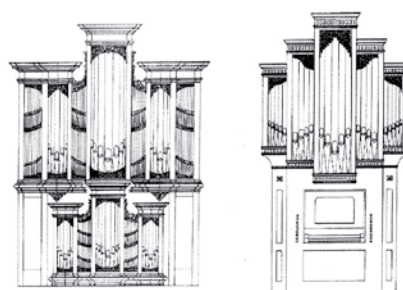
OVER HAAR
OCHTEND-
LIED 'De
dag gaat
open' laat ik
haar graag
zelf aan het
woord. In
het Com-
mentaar bij
Zingend Ge-
loven vinden
we de vol-
gende toe-
lichting van
haar hand².

Inspiratie-
bron voor
dit lied was
de Gre-
goriaanse
melodie van
een Latijnse
hymne 'Ad
sacros virgo'.

Oorspronkelijk een Caesar-hymne, waarop de Romeinse legers binnenmarcheerden in onze noordelijke contreien. En hier, op het eind van de Middeleeuwen, voorzien van een andere, christelijke, Latijnse tekst, binnengeloodst in de kerkzang (zie *Antiphonale Monasticum*, blz. 1132). In de Benedictijnse traditie bewaard en gezongen als morgenhymne in de lauden (morgendienst) op het feest van de heilige Gertrudis³.

Die melodie fascineerde mij. Je kon er zo lekker op marcheren tijdens je ochtendwandelingetje vóór de lauden! En toen wij rond 1965 onze overgang naar de volkstaalliturgie voorbereidden, kwamen er onder die muziek Nederlandse woorden, die met de Latijnse tekst niets meer te maken hadden dan de morgensfeer. Eerste regel 'De dag gaat open' ('als een roos', zal een Gorterkenner er direct bijdenken; een associatie die er onbewust wel achter zat). Deze versie kwam dan als *morgenlied* terecht in het Abdijsboek: Va 182.

En nu krijgt deze liedtekst een nieuwe melodie, van Mesdag nog wel. En ik moet bekennen dat het eerst wel een beetje pijn deed, die geliefde, oude melodie opzij te schuiven. Maar als ik de nieuwe zetting beluister, vind ik deze toch ook heel mooi. En hoor daar zowaar nog het ritme van die oude Caesar-hymne in terug! Barnard zei eens: als je een lied hebt gemaakt, moet je de muziek los kunnen laten en de tekst zijn weg laten gaan. Daar komen dan vanzelf nieuwe melodieën op. Dus, ik zal maar zeggen: 'Fiat!'

Gebr. Van Vulpen BV
Tennesseeedreef 16, 3565 CJ Utrecht

Tel. 030 2313541 • fax 030 2315476
www.vulpen-orgel.nl • vulpen@proximedia.nl

Het morgenlied spreekt over 'het woord des Heren' (Woord heeft oorspronkelijk een hoofdletter) als een zon (idem!). Het is een kracht en een bron waaruit wij kunnen putten 'als wij tot Hem keren'. Strofe 2 getuigt dat de Heer ons al bij name riep 'voor wij ontwaakten en ter wereld kwamen'. In de derde strofe verandert de persoonsvorm. Er wordt niet meer *over* God gesproken, maar wij richten ons *tot* Hem en roepen Hem aan. Wij beroepen ons op zijn scheppende woord dat onze 'oorsprong en toekomst' is (strofe 3). Strofe 4 is een gebed om zuivering en hulp 'tot het eind der dagen', en het lied wordt besloten met een doxologie: een lofprijzing aan de Drievuldigheid Gods als Vader, Zoon en Heilige Geest, op weg 'naar de voltooiing' (strofe 5).

De strofevorm 11-11-11-5 komt in het kerklied vaker voor (bijvoorbeeld bij 'Herzliebster Jesu, was hast du verbrochen'). Het rijmschema a-a-a-b is daarbij minder gebruikelijk, maar juist door die niet rijmende 'weesregel' werkt de vorm des te sterker.

De melodie

De meeste rooms-katholieke bundels, zoals *Zingt Jubilate* en *Gezangen voor Liturgie*, noteren bij dit lied een ritmische versie van de hymne-melodie 'Ad sacros virgo' (zie muziekvoorbeeld). In *Zingend Geloven* en het nieuwe *Liedboek* heeft men gekozen voor de wijs die Willem Mesdag bij Oda Swagemakers tekst schreef. Het is een eenvoudige maar krachtige melodie in D-groot, een toonsoort die direct wordt bevestigd door de grote drielank + sext waarmee het lied opent, waarna de melodie opklimt naar het octaaf, met een mooi melodieaccent op 'Woord'.

1. De dag gaat o - pen voor het Woord des He - ren,
zon die wij zoe - ken, kracht die wij ont - be - ren,
bron die wij ho - ren als wij tot Hem ke - ren,
vroeg in de mor - gen.

Opvallend is, hoe weinig materiaal Mesdag nodig heeft:

- er zijn slechts twee notenwaarden,
- de drie rijmende regels hebben steeds hetzelfde ritme,
- regel 1 en 3 zijn aan elkaar gelijk,
- regel 2 heeft twee keer hetzelfde motief: e-(e)-fis-g-a-a,
- de slotregel is vrijwel de omkering van het beginmotief: d-fis-a-b | b-a-fis-(e)-d.

Mesdags orgelbegeleiding beweegt zich grotendeels in halve noten. Dat nodigt uit tot een breed stromend tempo. Een mooie aanwinst in de rubriek morgenliederen. •

¹Voor verdere biografische gegevens en voorbeelden van haar gedichten, zie www.cubra.nl/brabantliterairtooriants/o4dietse.htm.

²Marijke Bleij-Pel, Cor Brandenburg, Wim Pendrecht (red.), *Commentaar bij Zingend Geloven*. Losbladige uitgave, band II. Uitgave: Boekencentrum i.s.m. de Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied. Zoetermeer z.j.

³Gertrudis (1256-1302) wordt vereerd vanwege de beschrijvingen van haar mystieke visioenen. Haar vierdag is 16 november.

J.L.VAN DEN HEUVEL ORGELBOUW BV

Amstelwijckweg 44
3316 BB Dordrecht
tel.: 078 6179540

e-mail: vdheuvel.orgelbouw@wxs.nl
website: www.vandenheuvel-orgelbouw.nl

nieuwbouw en restauratie
onderhoud en stemmen
gebruikte orgels en opslag

BAROK TOT IN DETAIL

Henk Klop Baroque Keyboard Instruments

Paleisweg 6 • 3886 LC Garderen • The Netherlands

PHONE +31 (0)577 461 512 • FAX +31 (0)577 461 787

WEB www.klop.info • E-MAIL mail@klop.info